

Posudek oponenta na diplomovou práci

Klára Stuchlá Libertová

Kletby a apotropaická magie ve starém Egyptě

Předložená práce sestává z pěti hlavních kapitol. Text se zaměřuje na apotropaickou magii a kletby, dílčí cíle jsou poměrně jasně deklarovány v úvodu (zdůrazněno je především rozšíření kleteb napříč staroegyptskou společností, str. 10). V úvodu autorka seznamuje s pracemi, z nichž vycházela. Tyto pasáže mohou zčásti posloužit jako stručný úvod do dějin bádání o tomto problému. Po první úvodní kapitole uvádí Libertová na str. 13-45 do pojetí magie ve starém Egyptě a tematizuje božstva s ní spojená. Jako svého druhu exkurz je zde zařazena podkapitola o problematice vymezení magie v současném bádání. Třetí kapitola (str. 46-60) se zabývá doklady a předměty apotropaické magie (dále: a.m.), a.m. ve státním kultu a každodenním životě. 4. kapitola tematizuje „vykonavatele a.m.“ (str. 61-81). V 5. kapitole Libertová diskutuje terminologická rozlišení (kletba, zaříkání, hrozba) a věnuje se kletbám, žehnání a vymytání. Poslední, 6. kapitola tematizuje kletby v textech (str. 96-112). Po závěrečné kapitole (str. 113-114) následují shrnutí (české a anglické), seznam obrazových příloh, zdroje uvedených ilustrací a seznam použité literatury. Výborným doplněním textu je slovník pojmů (str. 118-123).

Libertové práce fascinuje množstvím zpracovaného materiálu a poctivostí zpracování, často však dle mého názoru odrazuje způsobem sepsání textu, tedy tím, jak získané poznatky vykládá. Jinak řečeno, práce přináší obrovské množství materiálu, které by ale dle mého bylo třeba lépe systematicky zpracovat, reflektovat a srozumitelněji vyložit. Pro příklad lze poukázat na argumentaci v kapitole 3. Zde se zdá, že autorka nabídne typologii dokladů, ale po úvodních poznámkách o různých textech (Kniha mrtvých atp.) přechází ke strachu z démonů, k „výrazným apotropaickým postavám“ atp. (str. 46-50). Podobně o dvě kapitoly dále („A.m. ve státním kultu“): výklad začíná slibně, když Libertová zmiňuje problém možného odlišení magických úkonů od náboženských, pak ale opustí linii výkladu, resp. sleduje ji oklikou přes tolik dílčích témat (přes odstavec o chrámu, o kalendáři, mytických příbězích atd.), že když se pak opět vrací k rituálům, není už vůbec patrné, zda řeč je o náboženských či magických rituálech. Libertová uvádí, že odlišení je „komplikované“, ale ne nemožné (str. 53), nicméně v tom, co považuje za náboženské a co za magické, resp. kdy a jak je vůbec smysluplné to v kontextu starověkého Egypta rozlišovat a na základě jakých kritérií, se čtenář velice těžko orientuje. Zdá se mi, že z Libertové argumentace ve 2. kapitole, jež se touto problematikou zabývá, plyne, že magii a náboženství můžeme postavit smysluplně proti sobě (tedy i terminologicky odlišit) jen tehdy, když byla „heka“ v Egyptě užívána/chápána v „osobnějším významu“ (str. 14). Jinak totiž - v obecnějším významu - byla chápána jako všeprostupující síla srovnatelná s přírodními zákony atp., a tedy sotva jako něco, co lze (v navázání na Assmanna) smysluplně vymežit/postavit vůči náboženství. Přes řadu pojetí různých autorů se pak Libertová na str. 18 dostává k vlastnímu pojetí, podle něhož není vlastně možné a smysluplné ve starověkém Egyptě mezi náboženstvím a magií rozlišovat. Autorka zde hovoří o komplexu magicko-náboženských představ a rituálů, jež se vážou k zásadním otázkám lidské existence. Proč a na základě čeho tady dále hovoří o magii, kterou dokonce na str. 19 tematizuje jako nějaký univerzální fenomén? Exkurz o definicích magie pak opět končí tím, že nelze na egyptskou magii pohlížet jako na něco nefunkčního a primitivního (str. 25), předpokládá tedy, že ji lze nějak odlišit, ale jak? Je jasné, že tyto otázky si lze klást v průběhu celé práce: když se např. na str.

27 hovoří o tom, že „s magickými rituály byla spojena celá řada bohů“, na základě čeho jsou tyto rituály považovány za magické a nikoli za náboženské? Problémy s uchopením této problematiky jsou patrné i v závěru práce. Mám na mysli formulace v posledním odstavci na str. 113, kde Libertová píše: „některé chování starých Egyptanů, jež můžeme označit jako magické...mělo poněkud odlišný význam...“ Nebylo by lepší - pokud autorce dobře rozumím - formulovat „jež je/bylo často nepřesně a zavádějícím způsobem označováno jako magické“? Jinak jsou ovšem závěry práce formulovány jasně a výstižně. Považuji za nutné, aby v rámci obhajoby Libertová jasně formulovala své stanovisko ke zmíněné problematice. Je ale třeba říci, že spory o konceptualizaci „magie“ doprovázejí religionistiku a antropologii po celé dějiny těchto disciplín a že minimálně religionistické stanovisko je dnes sice velice kritické k předchozím teoriím, ale také velice nejednotné až vágní, co se adekvátnějších způsobů uchopení týče. Za problém tedy nepovažuji ani tak autorčino tápání, jako spíše na magisterskou práci příliš široce rozpracované téma, společně s výše kritizovaným způsobem předkládání poznatků.

Celkově jsem toho názoru, že Libertové práce přináší řadu zajímavých postřehů, jež vyžadují spíše podrobnější egyptologické posouzení. Domnívám se však, že odbornou erudici autorka prokázala v takové míře, která mi navzdory zmíněným nedostatkům nebrání navrhnout jako východisko pro obhajobu práce hodnocení „výborně“.

V Praze, dne 14. 5. 2012.

Jiří Gebelt